

lévő, új tevékenység a két könyvtár között az egyes folyóiratsorozatok átadása-átvétele. Ennek lényege a következő: amikor egy-egy kutatás befejeződik a MÜKKI-ben, a témába vágó folyóirat előfizetését megszüntetik, és teljes sorozatát, régebbi évfolyamait is átadják a VVE könyvtárba, amely e sorozatokat—köteteket folyóiratbázisában megőrzi, szolgáltatást nyújt belőlük. A kisebb könyvtár raktárát így nem terheli a már keveset használt folyóirat, az országos szolgáltatást végző könyvtár pedig kiegészítheti állományát profiljába vágó újabb folyóirat-sorozatokkal. Ily módon kerül át pl. az *International Journal of Heat and Mass Transfer* című folyóirat 1978. és 1979. évfolyama a MÜKKI-ből az egyetemi könyvtárba. Ugyancsak átkerül a VVE folyóiratbázisába a *Chemie Anlagen + Verfahren* című folyóirat régebbi sorozata, ez azonban más okból. A folyóirat iránt nevezetesen élénk a külső érdeklődés. A hosszabban nyitvatartó egyetemi könyvtárban jobban hozzáférhető, s másolatot is könnyebben tud nyújtani a VVEKK, mint a MÜKKI kisebb teljesítményű reprográfiai berendezése.

ZSIDAI JÓZSEF a TMT. 1980. 6. számában [2] arra bízta, hogy *idézük fel a kooperáció eddigi jó eredményeit*, „mert újraolvasásuk a tapasztalatok megerősödéséhez és új életre keléséhez vezethet, immár fejlettebb

célok érdekében”. Ezért is foglaltuk össze a MÜKKI könyvtára és a VVEKK együttműködésének eddigi eredményeit, melyeknek alapján megállapíthatjuk, hogy a további közös munka minden feltétele megvan. Ennek ellenére a veszprémi tudományos intézmények, ezen belül könyvtáraik hasonló állományuk miatt gyakran negatív példaként jelennek meg folyóiratcikkekben, értekezleteken elhangzó hozzászólásokban. A hasonló szakterületen működő intézmények és könyvtáraik létét nem a jelen könyvtárosain kell számon kérni, ők csak az adott helyzetben végzett munkájukért, a könyvtáraik közötti jó együttműködésért felelősek, s ezen a területen eddig is sokat tettek.

[1] KOVÁTS Zoltán: A könyvtárközi együttműködés eredményei Veszprémben, = Könyvtári Figyelő. 20. évf. 3. sz. 1974. p. 242–245.

[2] ZSIDAI József: A kooperáció és a koordináció időszerűsége a műszaki információs területen. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 27. évf. 6. sz. 1980. p. 221–227.

Tóthné Maár Hilda (MÜKKI) –
Dömötör Lajosné (VVEKK)

KATALOGIZÁLÁS

A rövidített címléírások katalógusa

(Az angol–amerikai szakirodalom alapján)

1. Bevezetés

Az NSZK-ban a katalógusokkal kapcsolatos fejtegetések elsősorban a szakkatalógusok problémáival foglalkoznak. Alig találni a német nyelvű szakirodalomban a betűrendes katalógusok funkciójáról, szerkesztéséről szóló tanulmányt, a címléírás egyszerűsítéséről nem is szólva.

A második világháború után a könyvtárak érdeklődése a katalógizálás elmélete terén a *nemzetközi egységtetés felé fordult*, fő problémájának – ennek megfelelően – a mechanikus elrendezést és a testületi szerzőségeket tekintette. A gyakorlat viszont a háborúban megmentett állományok gyors, egyszerűsített leírására törekedett. Az egyszerűsített leírásokat azonban csak szükségmegoldásnak tekintették. A porosz instrukcióval kötött kompromisszumok következetlenségekhez, félmegoldásokhoz vezettek.

Az új német címléírás szabályzat a nemzeti bibliográfiai központok szempontjait elégíti ki. Felmerült

tehát lerövidített – de egységes – változatának a szükségessége.

A régi állományok újra katalógizálása, a helyi és központi katalógusok létesítése nehéz helyzetet teremtett. Egyedül az Észak-Rajna Vesztfália intézeti könyvtáraiban található 5 milliós állomány feldolgozása – egy címléíróra számolva – 1600 évet venne igénybe. (Az angol–amerikai szakirodalomban évi 3000 kötet feldolgozásával szoktak számolni.) Idegen címléírások átvétele nem jöhet számításba, mivel az anyag nagy része nincs meg géppel olvasható formában, ráadásul ennek költségei még mindig túlságosan magasak. (Egy 1977-es adat szerint a Deutsche Bibliothek mágnesszalagjairól egy-egy címléírás átvétele 2,71 DM.)

A megoldást egyedül a rövidített címléírások katalógusa jelentheti.

Az ezzel kapcsolatos javaslatok elsősorban helyi feladatokat ellátó és állományukat szabadpolcon kínáló átlagos főiskolai könyvtárak számára alkalmasak. Egy ilyen könyvtárban szak szerinti felállítás esetén a betűrendes katalógus a kiegészítő lelőhelyjegyzék szerepét tölti be.

2. A katalóguselmélet fejlődése

2.1 Bevezetés

A 15. századig mindig a *könyv szellemi tartalmát*, nem pedig magát a könyvet mint valós megjelenési formát, vették számba. A 16. századtól kezdve, amikor megjelenik a nyomtatványokon a kiadás helye és éve, *kezdenek a könyvek egyedivé*, a katalógusok tényleges leltári, majd lelőhelyjegyzékké válni. Eleinte – lévén elrendezésük szak szerinti – betűrendes mutató egészíti ki őket, míg végül önálló betűrendes katalógussá alakulnak.

2.2 Panizzi

A British Museum igazgatója 1839-ben a könyvtár nyomtatványairól készülő nyomtatott katalógus leírásait 91 pontban szabályozta, szinte azonnal kiváltva a kritikát. A vita lényege mind a mai napig: *a katalógus „lelőhelyjegyzék” vagy „referenz eszköz” legyen-e?*

2.3 Fejlődés az Egyesült Államokban

Cutter 1876-ban foglalta össze korának haladó katalógizálási gyakorlatát. Szabályzatában meghatározta a katalógusok célját és a célok elérésének eszközeit, amelyek nagyjából mind a mai napig érvényesek: *a könyvek fellelhetőségének biztosításán kívül az irodalmi egységek egybegyűjtését és szervezését is a katalógus feladatának tekinti*. Ez utóbbi szempont néhány esetben főcélá is válhat.

Az 1908-ban kidolgozott *angol–amerikai kód* prototípusa lett a szörszálhasogató szabályzatoknak. Merevsége kevés szabadságot enged a katalógizálóknak, és az újonnan fellépő esetek miatt állandó kiegészítésre szorul. A változtatások elsősorban a Kongresszusi Könyvtár gyakorlatából indulnak ki. A szabályzat amerikai változatából máig sem sikerült kiküszöbölni azt a zűrzavart, amihez a testületeknek intézetekre (leírásuk székhely szerint) és társaságokra (leírásuk nevük alatt) való megosztása vezetett.

Már 1928-ban megállapítja egy tanulmány: *a lelőhelykorszakot kinőttük, a katalógus általános bibliográfiává kezd válni*. A mindent szabályozni akarás bonyolult döntések kikényszerítéséhez vezet.

A pragmatikus elmélet, amelyet gyakorlati szempontok vezetnek, *figyelembe veszi az eltérő könyvtártípusok igényeit*; ez pedig a következő javaslatokhoz vezet:

- a szabályzat tegyen lehetővé három fokozatot: a szabványos, az egyszerűsített és a részletezett címleírást;

- alkalmazzák gyakrabban az önfeltáró módszereket: egyes anyag típusoknál maga az elrendezés is elégségesen eligazít;
- csak kevés és egyszerű szabályt szabad felállítani;
- a címleírás minőségi követelményeit a leírandó anyaghoz kell mérni;
- legyen fontos szerepe a címleírók képzésében az önálló gondolkodásra nevelésnek.

Sajnos, e hasznos szempontokból keveset vettek figyelembe az *ALA (American Library Association = Amerikai Könyvtári Egyesület)* és a Kongresszusi Könyvtár módosított szabályzatai. Valamennyi szabályzat a lelőhely funkció ellátása mellett arra is törekszik, hogy egy adott szerző műveit egyetlen név alatt és egy mű különböző kiadásait, fordításait egy helyen gyűjtse össze. A katalógusnak két ellentmondásos célja van: *egyfelől a különbözőt elválasztani egymástól és egyénesíteni, másfelől az irodalmilag összetartozót összehozni*.

2.4 A párizsi konferencia

A fentebb említett kifogások ellenére az 1961. évi párizsi konferencia a kettős célt hagyja jóvá, bár a kritikákból világosan kiderült, hogy a könyvtárak jelentős részében a második funkcióra nincs szükség.

A konferencia egyik célja *a bibliográfiai források, információk cseréjének megkönnyítése* volt, de a konferencia nyomán kidolgozott szabályzatok ezt nem érték el, s a katalógizálás egységét még a legfontosabb részekben sem sikerült megvalósítani.

A MARC és az ISBD egységesítési törekvései sem maradtak kritika nélkül. A szabályzatokat érő támadások többé-kevésbé három problémát érintenek: az alapelveket, az egyszerűsítést és a használatlanulmányokat.

2.5 Kritika Nagy-Britanniában

Az angolok a közös szabályzat revíziójában kisebb mértékben vettek részt, és inkább a gyakorlat felé fordultak. A háború után megújuló viták a katalógizálás egyszerűsítése körül forogtak, sőt felvetették a kérdést, *egyáltalán szükség van-e katalógusra, illetve nem helyettesíthető-e adott körülmények között nyomtatott bibliográfiával*. Mindmáig vitatják a katalógus használóinak igényeit, a könyvtáros és az olvasó eltérő elvárásait, azt a kérdést, *hogyan győzhet-e szabályzat a helyi érdekekkel szemben*.

3. A használó álláspontja

3.1 Régebbi katalógushasználati tanulmányok

Az Egyesült Államokban a katalógushasználati tanulmányoknak nagy múltjuk van. Érdekes viszont, hogy ezek eredményeit mennyire nem vették figyelembe a címléírás szabályzatok, reformok készítésében. Pedig már 1931-ben vizsgálat alá vetették az egyes bibliográfiai adatok hasznosságát a katalógusokban.

Bár a régebbi tanulmányok módszertani szempontból problematikusak, de már megmutatkoznak bennük azok a *tendenciák*, amelyeket a későbbi, statisztikailag megbízható tanulmányok megerősítenek, ilyenek:

- a katalógusokat főleg a diákok használják;
- a keresések többségében a könyv szerzője és/vagy címe ismert;
- a keresések többsége az oktató intézmény által megadott irodalomra vonatkozik;
- a címléírás viszonylag kevés adatát használják fel gyakran. Ilyenek: a szerző, a cím, a címszó, a megjelenés éve, ritkábban a kiadás helye, a kiadó, a kiadás jelzése, még ritkábban kell a formátum, a sorozati cím, és az illusztráció adateleme;
- a katalógus sikertelen használatának okai: a kereső rendelkezésére álló adatok hiányos volta, a katalógus bonyolultsága, a melléklapok, főleg a cím-melléklap hiánya. A sikertelenség aránya jelentősen nő a katalógus nagyságával.

A különböző tanulmányok nem térnek ki arra, milyen mértékben veszik igénybe a használók a katalógust annak előbb említett, második funkciója miatt.

3.2 Újabb amerikai katalógushasználati tanulmányok

3.2.1 A Chicago Graduate Library School projektje

A jövő katalógusával szemben támasztott kívánalmak témája több éven át szerepelt a *Chicago Graduate Library School (Chicagói Könyvtáros Főiskola)* kutatási tervében. A gyakorlati megfigyelések szerint a használók zömmel valamilyen írásos feljegyzés alapján keresnek a katalógusban. A feljegyzett adatok legtöbbször alapja valamely hivatkozás vagy szóbeli ajánlás. Egy másik elemzés azt vizsgálta, mennyire egyezik a keresett adat a címléírás adataival: 403 szerzői névből csak 147 felelt meg teljesen, további 168 esetben csak az utónév első betűje egyezett. Mindez arról tanúskodik, hogy rövidített névalakkal a hivatkozások 78,4%-a található meg a katalógusban. Még pontosabb eredményekhez vezetnek a cím szerinti keresések.

3.2.2 Lipetz tanulmánya

A Yale Egyetemen 13 hónapon át folytatott vizsgálat eredményei megerősítik, hogy a használók zömmel a *saját forrásaikból megállapított anyagot keresik*, mégpedig 62% a szerző neve, 28,5% a cím alapján. A vizsgálat egyik érdekes megállapítása, hogy a feldolgozás meggyorsítása, a jobb katalógushasználati tájékoztatás lényeges tényező az anyag fellelésében.

3.2.3 A Michigan Egyetemen folytatott tanulmány

A vizsgálat középpontjában a hozott adatoktól függően a *használó magatartása – sikere vagy sikertelensége* – állt. Itt is több, mint 60% keresett ismert címet, és csak az esetek 5,6%-ában kérdeztek a katalógustól bibliográfiai adatokat. A sikertelen keresések háromnegyedében a keresett könyv adatai benne voltak a katalógusban. A megadott szerzői adatokból csak 42% volt helyes, míg a keresett címek 70%-a egyezett a katalógus adataival.

3.2.4 A Palmer tanulmány

Azt vizsgálta, miért fordulnak a használók a katalógushoz, milyen bibliográfiai elemekre van a keresésnél szükségük és, hogy céljuk eléréséhez *elegendő lenne-e egy korlátozott adatokat tartalmazó gépi katalógus*. Az eredmény: a kérdezettek 70%-a az általa ismert szerző és/vagy cím alapján a könyv raktári jelzetét kereste csak.

3.3 Az angol katalógushasználati tanulmányok

Az amerikai tanulmányokhoz viszonyítva, az angol tanulmányok száma szerény.

Akár az interjút, akár a kérdőíves módszert alkalmazták is, a használót erősen befolyásolták. Ennek tudható be, hogy egyes korábbi vizsgálatokhoz képest ezek a vizsgálatok nagyobb igényt mutatnak ki olyan bibliográfiai adatok iránt, melyeket a későbbi vállalkozások már meg sem említenek. A leíró információk helyett *az igény inkább a rövid tartalmi megjegyzések*, a könyv színvonalának jelzése felé mutatott.

1971-ben – első ízben – a katalógust igénybe nem vevőket is megkérdezték. A válaszok többsége: az olvasók nélküle is elboldogulnak.

Az eredménytelen keresések 15–16%-a abból adódott, hogy bár a könyv a könyvtárban megvolt, feldolgozása késett, így nem szerepelt a katalógusban. Az egyszerűsítés és a vele járó gyorsabb feldolgozás minden bizonnyal csökkentené az eredménytelen keresések számát.

Az elemzések nem adnak elég adatot arra vonatkozóan, hogy maguk a *könyvtárosok mit várnak el a katalógustól*. Egy 1973-as vizsgálat középpontjában ez a kérdés állt. A leggyakrabban említett használati cél itt az

előszereményezés és rendelés, a katalogizálás, a katalógusgondozás és az állományellenőrzés. Mindezt azonban a rövidített címleírás is kielégítheti.

4. Egyszerűsített leírás a gyakorlatban

4.1 Ideiglenes katalogizálás

A Kongresszusi Könyvtár nyomtatott katalóguscédulái széles körben terjedtek el, de a cédulák nagy késéssel jutottak el a könyvtárakhoz. Ezért *sok könyvtár vezette be az ideiglenes katalogizálást* valamilyen egyszerűsített formában. Egyes esetekben a rendelés másolatai szolgálják ezt a célt. A késedelmén nem változtatott az sem, hogy a Kongresszusi Könyvtár bevezette a korrektúraívek előzetes kiküldését, sőt a mágnesszalagos szolgáltatás se hozott e tekintetben megoldást. A kész cédulák felhasználása sem hozta meg a katalogizálási folyamatok gyorsítását.

4.2 Egyszerűsített katalogizálás a Kongresszusi Könyvtárban

A Kongresszusi Könyvtár feldolgozása sem tudott lépést tartani a beáramló irodalommal; teljes értékű leírásban egy ideig csak a kézikönyvek, kutatási és egyéb tudományos művek, az inkunábulumok és a ritka könyvek részesültek. Korlátozott feldolgozásban tarták fel a szépirodalmat, a gyermekkönyveket, a kisebb jelentőségű hivatalos kiadványokat, a tankönyveket, az angoltól idegen nyelvre fordított műveket.

A korlátozás lényege: *az adatokat lényegében csak a könyvből vették*, a terjedelemben a főlapszámozást közölték, esetleg csak kötetszámot adtak meg. Egyéb bibliográfiai adatközlésre csak akkor került sor, ha az külön kutatást nem igényelt. A legtöbb esetben a melléklapok csak egy címet, egyetlen szerzői nevet adtak meg, ha a címfej testületi szerzői név volt. A korlátozott katalogizálást 1963-ban szüntették meg.

Az újabb kísérletek a melléklapok számának korlátozását célozták, nem keresték a kiadás évét és a mű kapcsolatát a szerző egyéb műveivel. A legfontosabb újdonság azonban a személynevekre vonatkozóan az ún. „no conflict” elv bevezetése volt. A szerző nevét a könyvön található alakban kell leírni, feltéve, hogy nem ütközik a katalógusban egy már korábban szereplő névalakkal, továbbá megfelel az ALA szabálynak. Csak a gyakoribb családnevek esetében kell az első utónevet felkutatni. Lényegében ez már lelőhely-címleírás.

Bár úgy tűnt, hogy az egyszerűsített címleírásra törekvő irányzatot az ALA szabályzat korlátok közé

szorítja, az mégis tovább él. Létét nem annyira az elméleti vitáknak, mint inkább az irodalomáradatnak köszönheti, valamint annak a ténynek, hogy a késedelmes katalogizálást okvetlenül fel kell számolni.

A Kongresszusi Könyvtár gyakorlata természetesen kihatott az amerikai könyvtárak katalogizálására. Kevés könyvtár folytatta a teljességre törekvő feltárást. A használatban nem mutatkoztak nehézségek.

4.3 Gépi feltárás és egyszerűsített katalogizálás az Egyesült Államokban

Az egyszerűsített katalogizálás új lendületet kapott a számítógépek és a segítségével előállított *kötetkatalógusok* megjelenésével. Ezek a katalógusok részben a hagyományos cédulakatalógusok helyére léptek, részben kiegészítik őket. A kötetkatalógusban a leírás terjedelme komoly gond, s ezért természetes, hogy előállításuknál az egyszerűsítésre törekednek. Kimaradnak a leírásból a szerző életrajzi adatai, a címtartozékok csak kivételes esetben szerepelnek, kiesnek a bibliográfiai megjegyzések is. A géppel előállított kötetkatalógusok megmutatják, mennyire lehet elmenni az adatok csökkentésében anélkül, hogy a katalógus lelőhely-megállapító funkciója csorbát szenvedne.

4.4 Egyszerűsített katalogizálás Nagy-Britanniában

A gépi feldolgozású egyszerűsített katalogizálásról, valamint az egyetemi könyvtárak katalogizálási stílusáról készült tanulmányokból többek között az alábbi *egyszerűsítések* állapíthatók meg:

- a sorozati adatok elhagyása,
- a terjedelemben csak a kötetszám közlése,
- a kiadás adatainak vagy teljes elhagyása vagy csak az első helyen említett hely és kiadó közlése,
- a címben alkalmazott rövidítések.

Egy későbbi tanulmány tanúsága szerint az utónevek teljes alakját a könyvtárak mintegy fele deríti fel.

Az angol irodalomból ismerhető meg a *legerősebben rövidített címleírás*: egy gépi feldolgozásban a tulajdonképpeni címleírás mindössze 53 jellel dolgozik, mégpedig igen nagy flexibilitással.

A Loughborough-i Egyetem könyvtárának MINICS (*Minimal Input Cataloguing System*), azaz minimális inputtal dolgozó katalogizáló rendszerét is a nagy rugalmasság jellemzi. Bár már az angol MARC rendelkezésre állt, nem vették igénybe, mivel igen komplikáltak találtak és a helyi igények kielégítésére túlzás lett volna igénybe venni. A MINICS a szerző keresztnévét kezdőbetűre redukálja, nem közöl címtartozékokat (kivéve, ha az a közelebbi meghatározás miatt kívánatos), nem adja

meg a kiadás helyét, csak országát, ha az nem Anglia, és nem adja meg a terjedelmet sem.

A keresés a kötetkatalógusokban lényegesen gyorsabb, mint a mikroformájú katalógusokban, ez utóbbiakban pedig gyorsabb, mint a cédulakatalógusban.

Az angol vizsgálatokból megállapítható: a betűrendes katalógus a főiskolai könyvtárakban az ismert kiadványok lelőhely-megállapítását szolgálja. A katalógus bibliográfiai funkcióját csak kivételesen veszik igénybe.

5. Üzemgazdasági szempontok

5.1 Hagományos katalógusok

Kevés más tárgyat vizsgáltak ilyen sokoldalúan és alkalmasint olyan kevés eredménnyel, mint a katalogizálás költségeit. Még nehezebb biztosan meghatározni az egyszerűsítéssel elérhető megtakarításokat. A vonatkozó szakirodalom alapján megismerhető néhány költségtényező és az egyszerűsített katalogizálás egyik-másik minőségi kihatása.

Extenzitás: világos, hogy megkönnyíti a katalogizáló részlegek munkáját, nem köti le a felsőfokú végzettségű könyvtárosok idejét, ha egyes állománycsoportokat egyáltalában nem, vagy nem egyedileg tárnak fel.

Intenzitás: egyes kategóriák különböző mélységű feltárása teljesítménynövekedéshez vezet. A katalogizálás intenzitása (a könyvön kívül található adatok felderítésének a mértéke) és a katalogizálási teljesítmény szorosan összefüggnek egymással.

Egyes adatok elhagyása, a kiegészítésekre törekvések csökkentése esetenkénti napi 30%-os teljesítménynövekedéshez is vezethet. Más tanulmányok szerint a katalogizálás előmunkálatai, az adatok bibliográfiai felkutatása a teljes költség 25%-át teszi ki.

Átfedések: részben a nemzeti bibliográfiai központok és a helyi könyvtárak párhuzamos feldolgozó munkája, részben az egyes könyvtárakban a katalogizálástól függetlenül készülő jegyzékek, bibliográfiák leírási gyakorlata tartozik e címszó alá.

Idegen szolgáltatások átvétele: a központi feldolgozás eredményeinek felhasználásában túrhetetlenül nagy az idővesztés (ld. az ideiglenes katalogizálásnál is). A rekatalogizálásban pedig a költségek nagysága a gát.

A katalógusok fizikai formája: sokszorosított cédula-katalógusok esetében a rövidítésnek nincs költségcsökkentő hatása, de kötetkatalógusoknál a címleírás terjedelme már jelentősen befolyásolja a költséget.

A szervezet hatékonysága: az egyszerűsített katalogizálás feleslegessé teheti az önálló katalogizáló osztályt, a munka összevonható a szerzeményezéssel.

5.2 Gépesített katalógusok

A gépesített címleírásra lényegében a hagyományos katalógusnál elmondottak vonatkoznak. A technikai szempontokat figyelembe véve, azonban több mennyiségi meghatározó is lehetséges:

1. a konvertálás,
2. feldolgozás és tárolás,
3. nyomtatási vagy egyéb kiadási költségek.

A konvertálásban viszonylag a legnagyobbak az egyszerűsítéssel járó költségmegtakarítások, de a tárolásban és a nyomtatásban is jelentős – akár 50%-os – megtakarítás érhető el.

5.3 Keresési költségek

A keresés idő- (és ezzel együtt költség-) igénye három tényezőtől függ:

1. a katalógus terjedelme,
2. fizikai alakja,
3. komplexitása.

A keresés a cédulakatalógusban átlag 1 perccel hosszabb, mint a nyomtatott jegyzékben.

6. Összefoglalás és javaslatok

6.1 A betűrendes katalógus funkciói

A használatkutatásokból kiindulva, a katalógus a dokumentum megtalálásának segédeszköze. A párizsi konferencia meghatározásából több ellentmondás származik. Míg 100 évvel ezelőtt, Cutter idejében a kiadványok zömmel egyszerűs művek voltak, ma általában szerkesztői és szerzői teamek alkotásai. A főiskolai könyvtárak nem törekszenek teljességre, gyűjteményeik válogatott anyagból állnak, tehát egy-egy szerző műveinek összegyűjtése a katalógusban sohasem lesz teljes. A szabályzatok a címleírást amúgy is három szerzőre korlátozzák, egy szerző munkássága tehát úgy sem található meg teljességben.

6.2 A címfej problémája

Ha egyszer elfogadjuk, hogy a katalógusnak nincs bibliográfiai funkciója, lényegesen egyszerűbbé válik a címfej, a főlap kérdése. De, ha a címet választjuk, azzal sem oldódik meg minden, mert felvetődik a kérdés, a cím melyik alakjáról készüljön a leírás, mi legyen a szerzői névalak a melléklapon és milyen résztvevői nevek alá kerüljön még melléklap?

6.3 A rövidített címleírások katalógusának elvei

Fő követelmény, hogy nehézségek nélkül előállítható, könnyen használható mutató legyen, mégpedig két szempontból: annak a gyűjteménynek mutatója, amelyet tükröz, és mutató a bibliográfiákhoz, a nagykönyvtárak nyomtatott katalógusaihoz.

A rövidített címleírások katalógusa nem foglalkozik az „*intellektuális felelősség*” kérdésével, nem dönt a fő- és melléklapok kérdésében, hanem minden esetben *minden műről több helyre helyez leírást*:

- a közreműködő személyekről,
- a közreműködő testületekről,
- a címekekről.

A leírások azonosak, csupán a besorolás rendjében permutáltak.

Készítésének négy alapszabálya van:

I. Közreműködő személyek

- minden könyv egy címleírást kap az elsősorban közreműködő személy neve alatt,
- kivételesen két szerzői név is lehetséges: pl. a klasszikus mű szerzője és a kiadója és/vagy fordítója; a levélváltás mindkét szerzője; az emlékirat szerkesztője és megemlékeztette stb.

Hogy egy személy fő közreműködőnek számít-e, azt nem az intellektuális felelősség határozza meg, hanem a könyvből, elsősorban a címdalból kell megállapítani.

II. Közreműködő testületek

- a német címleírási szabályzat értelmében szerzőnek tekintett testületek,
- kongresszusi jelentések két helyre kerülhetnek: a kongresszus elnevezése és a rendező testület neve alá.

III. Címek

- minden könyv a címéről is kap leírást,
- kivételesen ismert, idézett címről is készülhet címleírás.

Az I–III. alatti legfontosabb egyszerűsítések:

- a személynév kezdőbetűre korlátozása,
- az álneveknél, anonimáknál a tényleges név kikutatása elmarad,
- a testületi nevek nem egységes idézéséből adódó nehézségek áthidalására két megoldás is lehetséges: a legismertebb alak alkalmazása, utalás a legfontosabb variánsokra; vagy a német rövidített címleírási szabályzatnak megfelelő alak alkalmazása,
- a címekben szereplő számok, szimbólumok, rövidítések besorolásuk szerint kerülnek leírásra.

IV. További adatok

Rövid kiadásjelzés, megjelenés helye és éve.
A terjedelem egyszerűsített jelzése.

6.4 A géppel olvasható adatok hasznosítása

Különbséget kell tenni a folyamatosan felhasznált adatok és egy részletes katalógus egyszeri retrospektív átvitelének rövidített alakja között. Technikailag mindkettő megoldható.

6.5 Záró megjegyzések

Az együttműködésen alapuló katalogizálásban egységre van szükség, ez vonatkozik a bibliográfiai adatok nemzetközi cseréjére is. De országos és helyi szinten a különböző igények kérdésessé teszik az egységes szabályokat. Egységes szabályok alkalmazása is majdnem kilátástalan feladat, ugyanazon mű leírásában is eltérően értelmezik az adatokat a katalogizálók. Ezzel szemben *a rövidített leírás használata gyorsabb és biztosabb*.

- Nagyobb a valószínűsége annak, hogy egy hivatkozás és címleírása „összecseng”.
- A hiányos hivatkozások esetén rendszerint a hiányos névalak okoz nehézséget, ezt ellensúlyozza a cím alatti beosztás.
- Csökken a hibás besorolás következtében elkallódó címleírások lehetősége, minthogy a leírásokat több helyre osztják be.

A tanulmány *149 tétel bibliográfiával zárul*, amely a kérdéskör tüzetes irodalomjegyzékének tekinthető.

/WEICHERT, M.: Kurztitelkataloge. Dargestellt unter besonderer Berücksichtigung der anglo-amerikanischen Literatur. = Bibliothek. Forschung und Praxis, 3. köt. 3. sz. 1979. p. 137–158./

(Farág Lászlóné)

Elgondolások a katalogizálás munkahelyének ergonómiai kialakítására

A munkahely kialakításával kapcsolatos követelmények spektruma még messze nincs feltárva, ezért most csak egy összetevőjével – egy könyvtár katalogizáló osztályának egyetlen munkahelyével – foglalkozunk.

A munka világa az utóbbi években egyre inkább humanizálódott. Előtérbe került *az ember és a munka egymáshoz való viszonyának kérdése*. Ennek tana –